

Marita Flisbäck, Tora Nord & Jenny Uddling, *Välfärdssamhällets omvandling i praktiken. Om ansvarsförskjutningar och samverkans gränser*, Nordic Academic Press, 2024

I denna boks inledning uttrycks en ambition att beskriva hur välfärdssamhället förändras och hur detta tar sig uttryck i välfärdens praktiker samt att analysera ansvarsförskjutningar i fråga om välfärdens utförande och innehåll. De flesta av antologins författare har kopplingar till Högskolan i Borås och de presenterar sig med många olika ämnestillhörigheter: många är samhällsvetare, där arbetsvetenskap är den vanligaste disciplinen, men flera är humanister. Redaktörerna har uppenbarligen lyckats rekrytera forskare med olika ämnesbakgrunder och samlat en bred kompetens för den ambitiösa målsättningen. Jag har närmast mig boken utifrån mitt eget intresse för försörjningssystem och arbetsmarknad, vilket påverkar recensionen, för bokens olika delar ger just en bred bild och kan inte alla diskuteras här på ett meningsfullt sätt.

Inledningskapitlet tar spjörn mot fem ”omvandlingar” av välfärdssamhället (kursiverade nedan), ett begrepp som innefattar både välfärdspolitik och välfärdspraktik. Men jag förstår också omvandlingarna som en sammanfattande konklusion i boken, som tyvärr inte har något abstraherande och framåtsyftande avslutningskapitel. *I riktning mot en samverkande välfärd*: Sedan 1990-talet har välfärdsproduktionen i ökad utsträckning involverat privata och civilsamhälleliga aktörer för att hantera komplexa samhällsproblem och behovet av samverkan mellan sektorer. Giddens teori om en pluralistisk välfärdsstat som tar till vara flera sektorer har influerat samtiden. Tanken är att den offentliga sektorn står för jämlikhet och kontroll, marknaden för effektivitet och civilsamhället för anpassning till särskilda gruppers behov. Samtidigt har detta skifte också inneburit besparingar och effektiviseringssträvanden inom välfärden. *Från generell till åtstramad välfärdspolitik*: Utvecklingen mot samverkan bör också förstås mot bakgrund av åtstramningspolitik och marknadsanpassning. Jessop beskriver detta som ett skifte från en trygghetsorienterad till en konkurrensorienterad välfärdsmodell. Staten går från att vara välfärdsproducent till att understödja marknadens logik, vilket lett till decentralisering och kontroll på lokal nivå. Ett exempel är Borås kommun, vars företrädare menar att kommunen fått nya ansvarsroller utan motsvarande resurser. Välfärdsprofessionella påverkas också av nedskärningar, ökad kontroll och ett växande behov av att kompensera systemets brister.

En tredje omvandling är *välfärdsansvar bortom experters autonomi*: Förändrade välfärdsidéer har försvagat experternas roll i välfärdsproduktionen. Projektbaserat och gränsöverskridande arbete kräver samverkan, men riskerar också att underminera den professionella autonomi. Begreppet ”samverkansprofessionalitet” syftar på aktörer som prioriterar tillfälliga, organisatoriska mål framför långsiktigt klientfokus. Professionerna pressas att anpassa sig till förändrade styrformer, medan medborgarnas möjligheter att uttrycka egna behov minskar. Samverkan kan därmed fungera både som samordning och som ett nytt kontrollinstrument. *”Wicked problems” i ett globalt risksamhälle*: Senmodern välfärdspolitik kännetecknas av ett ökat ansvar på individnivå och krav på aktiv självförvaltning. Detta står i kontrast till ideal om ett anständigt sam-

hälle där människors värde respekteras oavsett prestation. Becks idé om risksamhället aktualiseras genom oförutsägbara konsekvenser av välfärdsreformer. Privat arbetsförmedling exemplifierar spänningen mellan marknadslogik och välfärdsuppdrag. *Wicked problems* i form av komplexa samhällsproblem, som har blivit mer framträdande, är mycket svåra att lösa på ett entydigt sätt. Lösningarna försvåras av deras motstridighet, föränderlighet och mångdimensionalitet, och där de också riskerar att skapa nya oavsedda effekter och osäkerheter. *Välfärdssamhällets "brister" som möjlighet till förändring*: I stället för att se välfärdsstatens omvandling som enbart en process på makronivå analyserar författarna lokala praktiker där olika ansvar och institutionella logiker förhandlas. Hybrida välfärdsorganisationer uppstår genom att idéer från olika sektorer kombineras för legitimitet i samhället och för att de ska fungera. Boken visar hur civilsamhällets initiativ och lokala strategier kan motverka oönskad utveckling och föreslår förslag på hur välfärdsstaten kan rekonstrueras. Staten bör bygga på deltagande demokrati, övernationellt ansvar och inkludering av marginaliserade grupper. Välfärdssamhällets framtid kräver nya kombinationer av "väl" och "färd", där kris kan utgöra en katalysator för nyskapande politik.

Även om en del av kapiteln är ganska löst kopplade till de omvandlingar som knyter ihop boken, så finns här många intressanta studier och resultat. Ett intressant kapitel är Hanna Uddbäcks med titeln "Ansvarsförskjutningar inom arbetsmarknadspolitiken. Exempel från två mindre kommuner". Kapitlet är ett viktigt bidrag till forskningen om aktiveringsverksamheter och hur kommuner samverkar och inte samverkar för människor som har höga trösklar för att etablera sig på arbetsmarknaden. De betydande variationerna mellan de 290 kommunerna (se Forslund m.fl. 2019) gör att fallstudier i enskilda kommuner blir viktiga. Kapitlet visar hur kommunerna beskriver att Arbetsförmedlingen har retirerat genom nedlagda lokalkontor och en övergång till digitala kanaler som kan vara svåra att navigera i. Detta är ett problem för kommunerna och har betydligt inverkat på möjligheterna till samverkan. Men jag saknar diskussioner om vilken betydelse svårigheterna har, exempelvis för möjligheten till jobb. Jag saknar också en mer kritisk ansats till kommunerna., främst som en reaktion mot att den nationella politiken. Kommunerna har sedan 1990-talet byggt upp omfattande organisationer för aktivering, som ibland benämns som *workfare*. Men kommunerna har också använt arbetsmarknadspolitiken för att förbinda försörjningsstöd med motkrav och också för att rekrytera nästan gratis arbetskraft till den egna verksamheten (Parsland 2025). Arbetsmarknadspolitiken har tudelats, där fattiga arbetslösa som inte är etablerade inom socialförsäkringen får en annan arbetsmarknadspolitik än arbetslösa med försörjningsstöd (vilket i sig har möjliggjort reträtten för Arbetsförmedlingen gentemot arbetslösa med försörjningsstöd), vilket i sin tur upprätthåller ekonomisk ojämlikhet i samhället. Jag menar att det får två konsekvenser som Uddbäck med fördel hade kunnat utveckla ytterligare. Dels att arbetslösa i kommunerna och deras familjer fastnar i fattigdom och dels att ett stigmatiserande system med individuell behovsprövning reproduceras genom att de arbetslösa hänvisas till försörjningsstöd. Det finns få belägg för att de kommunala insatserna har en positiv inverkan på chansen att få arbete.

Ett annat kapitel som jag också kort vill nämna är det av Marcus Gianneschi och Margareta Oudhuis: "Elitfotbollens samhällsansvar. I spänningsfältet mellan välfärdslogik och elitlogik". Här analyseras hur idrottsrörelsen ger uttryck för att "social hållbarhet" successivt har blivit viktigare i takt med att offentliga aktörer har dragit sig tillbaka från socialpolitiskt inriktade ungdomssatsningar. Att visa upp ett välfärdsengagemang öppnar inte bara för samhällsnytta utan även för möjligheter till positiv varumärkesprofilering och symbolisk compensation vid sportsliga eller ekonomiska motgångar. Kapitlet belyser på ett intressant sätt de spänningar och målkonflikter som uppstår när kommersiella och sociala logiker sammanfaller när elitfotboll ska hantera konkurrerande logiker gällande exempelvis integration, minska brottslighet och bekämpa arbetslöshet.

Frågan som väcks hos mig, och som jag gärna hade velat få utvecklad, är vad förskjutningen inom socialpolitiken innebär för sociala rättigheter och universalism som väsentliga delar i det svenska välfärdsbygget (se ex Hvinden & Johansson 2007; Blomqvist & Palme 2020). Med tanke på sociala rättigheters faktiska innehåll när stöd beviljas vid exempelvis arbetslöshet eller att ta del av insatser för integration. Har det betydelse om utföraren är en statlig myndighet, en kommun eller en fotbollsklubb?

Boken fogar sig till det växande antalet fallstudier om hur välfärdens organisering och styrning mellan kontinuitet och förändring tar sig uttryck i olika lokala kontexter. Den blir ett viktigt bidrag för studenter, praktiker och forskare som vill få en bred och aktuell bild av välfärdens förändringar. Välfärdssamhällets förändringar studeras och redovisas med många olika exempel från olika sektorer. Till skillnad från många andra aktuella antologier är just den breda ansatsen bokens stora förtjänst jämte det tvärvetenskapliga perspektivet där forskare från många olika ämnen har bidragit. Samtidigt hade jag önskat ett slutkapitel som band samman de utpekade förändringarna och höjde abstraktionsnivån. Jag saknar mer utvecklade diskussioner om växande ojämlikhet, makt och förändrade politiska vindar, men också ett avslutande kapitel som på ett tydligare sätt hämtade in de kunskapsvinster som kan göras med exempelvis en historisk återkoppling. Vad hade vi kunnat lära oss om förändring och kontinuitet inom välfärden med ett socialpolitiskt makroperspektiv?

Boken är dock ett ambitiöst arbete som förtjänar uppmärksamhet. Även om jag saknar vissa diskussioner utgör den ett bidrag till förståelsen av en förändrad välfärd genom sin överblick över olika välfärdsområden och genom författarnas breda kompetenser. Jag ser dess målgrupp som studenter på olika nivåer som vill förstå mer om välfärdspolitik.

Rickard Ulmestig

Professor på Institutionen för socialt arbete
Linnéuniversitetet

Referenser

- Blomqvist, P., & J. Palme (2020) "Universalism in welfare policy: The Swedish case beyond 1990", *Social Inclusion* 8(1), 114–123. <https://doi.org/10.17645/si.v8i1.2511>
- Forslund, A., W. Pello-Esso, R. Ulmestig, U. Vikman, I. Waernbaum, A. Westerberg & J. Zetterqvist (2019) *Kommunal arbetsmarknadspolitik. Vad och för vem?* IFAU-Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy 2019:05.
- Hvinden, B. & H. Johansson (2007) *Citizenship in Nordic welfare states: Dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe*. London: Routledge.
- Parsland, E. (2025) *Ojämlikhetsregimer i aktivering. Görande av klass, etnicitet och kön genom subventionerade anställningar*. Lund: Lunds universitet.